

TARTALOM

<i>Kedves Olvasóink!</i>	2
<i>Bakró-Nagy Marianne—Nagy Zoltán: Szubjektív pályaképek: Fancsaly Éva (1958–2022)</i>	3
<i>Maticsák Sándor—Szeverényi Sándor: A hazai finnugrisztika jelenlegi oktatóhelyei, az oktatás helyzete</i>	6
<i>Pusztay János: Anyanyelv és demográfia - A megmaradás esélyei</i>	15
<i>Kubitsch Rebeka: Evidencialitás az udmurt nyelvben</i>	20
<i>Csúcs Sándor: Uráli őstörténet – újabb elméletek</i>	26
<i>Rideg Béla: Új irány az észti nyelvű oktatásban és mai tendenciák az észtországi névadásban</i>	30
<i>Romanova Marina: Beszámoló az ez évi IFUSCO-ról</i>	32
<i>FF: Két konferenciakötet</i>	33
<i>Csúcs Sándor: Nagyköveti visszaemlékezés</i>	41

A címlapon Fancsaly Éva, Bakró-Nagy Marianne és Honti László 1985-ben a sziktivkari Finnugor Kongresszuson

Finnugor Világ

A Reguly Társaság Értesítője

Szerkeszti: Csúcs Sándor (felelős szerkesztő), Molnár Zoltán

Szerkesztőség: Reguly Társaság: 2083 Solymár, Hóvirág u. 47.
Villanyposta: Csucs@btk.ppk.hu

Kiadja a Reguly Társaság a Finnugor Világkongresszus Magyar Nemzeti Szervezete közreműködésével

A társaság tagjai a lapot tagdíjuk fejében kapják. Tagdíj: dolgozóknak 2000 Ft, nyugdíjasoknak, diákoknak: 1000 Ft. Bankszámlaszámunk: 11101404–19664314–36000001.

© Waldberg Bt. Minden jog fenntartva, beleértve a sokszorosítást, az adatfeldolgozó rendszerekbe való bevitel, nyilvános előadás, a rádió- és televízióadás, valamint a fordítás jogát, az egyes részeket illetően is.

HU ISSN 1416-776X * Printed in Hungary

Finnugor Világ

A Reguly Társaság Értesítője

XXVIII. évfolyam, 2. szám

2023. június

árult zsákbamacsát. És ettől tűnt mindig hihetetlenül erősnek. És ez volt az, ami akaratlanul is őszintévé tette azt is, aki vele beszélgett.

Éva autonóm volt.

A véleménye nem függött érdekektől, csak értékektől. Nem fogadta el a hierarchiát, de nem is támadta azt: egyszerűen csak nem volt fontos neki, nem befolyásolta a döntéseiben. Mindezt a világ legegyszerűbb módján, minden hivalkodás nélkül. Úgy lázadt, ha kellett, ahogy segített: visszafogottan, de nyíltan; megkérdőjelezhetetlenül és feltételek nélkül.

Éva érdes volt.

Nem könnyen hajlott, érdességét tüskék védték, de szeretet és jóindulat áradt belőle. Kedvességét tanulni kellett, de megérte. Talán nem volt könnyű megszeretni, de ha megismertük, lehetetlen volt nem szeretni. És ebben aztán soha többé nem lehetett csalódn.

Éva halálával a világ nagyon sokat veszített, és rengeteget veszítettem én magam is. Arkhimedesz mondta, hogy adjatok nekem egy biztos pontot, és kifordítom sarkából a világot. Éva biztos pont volt, akire támaszkodva kimozdítani, de még inkább építeni lehetett a világot.

Bakró-Nagy Marianne, Nagy Zoltán

✱

A hazai finnugrisztika jelenlegi oktatóhelyei, az oktatás helyzete¹

1. Szervezeti kérdések

A finnugrisztika művelése alapvetően az egyetemi oktatóhelyek és az akadémiai kutatóintézet keretein belül folyik. Sajnos, az utóbbi évtizedekben több egyetemi tanszék is megszűnt, jelenleg mindössze három felsőoktatási intézményben van jelen a finnugor képzés.

Budapesten 1872-ben jött létre az akkor még altaji összehasonlító nyelvtudományi tanszéknek nevezett szervezeti egység, Budenz József vezetésével. Az elmúlt százötven évben a tanszéket² 13 vezető irányította: Szinnyi József (1892–

¹ Ezúton szeretném köszönetet mondani a segítségért Bereczki Andrásnak és Sipos Máriának.

² Előbb Finnugor Összehasonlító Nyelvszaktudományi Tanszék, majd 1947-től Finnugor Nyelvtudományi Intézet. 1999-től a Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet része.

1928), Gombocz Zoltán (1928–1929), Zsirai Miklós (1929–1955), Beke Ödön (1953–1962), Lakó György (1956–1973),³ Bereczki Gábor (1973–1986), Hajdú Péter (1986–1992), Domokos Péter (1992–2002), Havas Ferenc (2002–2012), Csepregi Márta (2012–2015), Klima László (2015–2019), Bereczki András (2019–). A tanszéken jelenleg hat magyar alkalmazott dolgozik főállásban: Bereczki András habilitált egyetemi docens, tanszékvezető, Pomozi Péter docens, Salánki Zsuzsa és F. Gulyás Nikolett adjunktusok, Balázs Renáta tanársegéd, Simon Valéria nyelvtanár. Az 1940-es években már dolgozott finn és észt lektor Budapesten (Viljo Tervonen és Felix Oinas), a háború után 1959-től jöhetett újra finn és 1966-tól észt lektor. Jelenleg Markku Nikulin a finn, Leila Kimmel az észt lektor. Folyamatosan sikerül az ún. finnugor lektori állást is betölteni, korábban Tatyjana Jefremova mari, Larisza Ponomareva komi-permják, Szofia Onyina színjari hanti és Jelena Rogyionova udmurt lektorok dolgoztak a tanszéken, jelenleg Jelena Vedernikova mari oktató képviseli az oroszországi nyelvrokonainkat. A tanszék emeritus professzora Havas Ferenc és Pusztay János, nyugalmazott docense Csepregi Márta és Szi J Enikő, nyugdíjas adjunktusa Kubinyi Kata. A tanszék könyvtárosa Molnár Zoltán. A tanszéken az elmúlt másfél évszázadban szinte minden uráli nyelvet oktattak és kutattak.

Debrecenben az egyetem 1914-es megalapításától kezdve folyamatosan oktattak és kutattak finnugor nyelveket az egységes Magyar és Finnugor Nyelvszaktudományi Tanszék keretében. Az első tanszékvezetők Pápay József (1914–1931), Csűrű Bálint (1931–1941) és Bárczi Géza (1941–1952) voltak. 1952-ben szétvált a két tanszék, a Finnugor Nyelvtudományi Tanszék vezetőjévé Kálmán Bélát (1952–1983) nevezték ki. Őt Sebestyén Árpád (1983–1984), Vértes Edit (1984–1988), Keresztes László (1988–1994), Kiss Antal (1994–1995), Nyirkos István (1995–98), majd ismét Keresztes László (1998–2005) követte. A tanszéket 2005 óta Maticsák Sándor vezeti. A tanszék jelenlegi személyi állományát Maticsák Sándor egyetemi tanár, Kelemen Ivett adjunktus, Juhos Meri nyelvtanár, valamint Keresztes László emeritus professzor alkotja. 1971 óta működik finn lektor, jelenleg Tomi Koivunen. 1992-ben észt lektori státust is kapott a tanszék, ez jelenleg betöltetlen. Nyugdíjas docens Kiss Antal. A tanszék jelenlegi kutatási profílija a mordvin és a lapp nyelvészet, korábban az obi-ugor nyelvészet volt a fő kutatási irány.

Szegeden szintén az egyetem megalapítása, 1921 óta folyik finn oktatás. Az önálló finnugor tanszék 1959-ben jött létre. Első professzora Hajdú Péter volt (1959–1974), őt Mikola Tibor (1974–2000) és Bakró-Nagy Marianne (2000–2012) követte. Sipőcz Katalin habilitált docens 2012 és 2021 között volt tanszékvezető. A jelenlegi vezető Szeverényi Sándor, szintén habilitált docens. A tanszéken rajtuk kívül jelenleg főállásban dolgozik Bíró Bernadett adjunktus,

³ 1953 és 1962 között – ma már elképzelhetetlen módon – két finnugor tanszék is működött.

Bakró-Nagy Marianne professzor emeritus és Kubitsch Rebeka tudományos segédmunkatárs. A tanszéken 1975 óta működik finn lektor, most Mervi de Heer tölti be ezt a munkakört. Régóta dolgozik az intézményben udmurt lektor is, jelenleg Jekatyerina Szuncova. A tanszék nyugdíjas docense Kozmács István és Mészáros Edit. A Szegeden végzetek közül jelenleg külföldön dolgozik Dolovai Dorottya (Szentpétervár), Janurik Boglárka (Hamburg), Vecsernyés Ildikó (Helsinki), Németh Zoltán (Izsevszk) és Horváth Csilla (Helsinki), valamint Wagner-Nagy Beáta, a hamburgi egyetem professzora. A tanszék jelenlegi fő kutatási profilja a szibériai nyelvek (elsősorban a manysi és a nganaszan) kutatása.

Pécsett szintén a kezdetektől, 1923-tól folyt finnugor oktatás. A Magyar Nyelv és Finnugor Összehasonlító Nyelvtudományi Tanszék első vezetője Zolnai Gyula volt, őt Tolnai Vilmos (1930–1932) és Klemm Antal (1932–1940) követte. A bölcsészkar 1940-ben Szegedre költözött, helyén 1948-ban létesült a Pécsi Pedagógiai Főiskola, majd 1982-ben egyetemi szintű tanárképző kar. Az önálló uralisztikai szeminárium 1988-ban alakult meg, első vezetője Pusztay János lett, őt az észt Paul Kokla (1992–95), Szépe György (1995–96), Bakró-Nagy Marianne (1996–97), majd B. Székely Gábor (1997–2019) követte. Közben, 2005-ben megszűnt a tanszék önállósága, jelenleg a Nyelvtudományi Tanszék szemináriumaként működik, Farkas Judit habilitált docens felel a finnugor képzésért. A tanszék nyugdíjas docense Janurik Tamás. Finn lektori állás 1992-ben létesült, azt a státust több mint negyedszázadon át Anja Haaparanta töltötte be. A Néprajz-Kulturális Antropológia Tanszék vezetője Nagy Zoltán, aki 2023-ban védte meg MTA-doktori disszertációját hanti (osztják) témában.

Szombathelyen 1991-ben létesült uralisztikai tanszék, Pusztay János vezetésével, aki megszűnéséig, 2012-ig irányította az intézményt. Finn, észt, cseremis, majd mordvin és – az országban egyedülálló módon – lett lektor is dolgozott a tanszéken. Pusztay János jelentős könyvkiadási tevékenységet is folytatott.

1994-ben – Csúcs Sándor kezdeményezésére – az akkor még **piliscsabai** székhelyű Pázmány Péter Katolikus Egyetem is feliratkozott a finnugor oktatóhelyek listájára. A tanszékét 1998-ig Zaicz Gábor docens vezette, tőle Csúcs Sándor professzor vette át, aki 2012-ig, a tanszék megszűnéséig állt a szervezeti egység élén. A tanszék harmadik főállású oktatója 1995-től 2002-ig Varga Judit adjunktus, majd 2002-től Falk Nóra tanársegéd volt, de sokan tanítottak Piliscsabán hosszabb-rövidebb ideig óraadóként.

Más egyetemen nem működött finnugor tanszék, de a magyar szakos képzés keretében több helyen finnugor szakemberek dolgoztak-dolgoznak főállásban. A Károli Gáspár Református Egyetemen Honti László akadémikus, Veszprémben Révay Valéria docens tanított nyugdíjba vonulásáig. Előbbi helyen tanít jelenleg Domokos Johanna és Anne Tamm, utóbbi helyen Vigh-Szabó Melinda docens látja el a finnugor órákat. A Pázmány Péter Katolikus Egyetemen a finnugor

órákat 2023-tól Kubitsch Rebeka tartja. Ugyanitt, a Régészettudomány Intézetben dolgozik Klima László.

Az **MTA Nyelvtudományi Intézetét** 1949-ben hozták létre. Az azóta eltelt bő 70 évben az egykori Finnugor/Uráli Osztályon számos tekintélyes tudós dolgozott, talán elég, ha Hajdú Péter, Rédei Károly, Honti László, Csúcs Sándor és Vértes Edit nevét említjük. Olyan szellemi termékek jöttek itt létre, mint például az *Magyar szókészlet finnugor elemei* vagy az *Uralisches etymologisches Wörterbuch*. Az intézmény 2021 márciusától új szervezeti keretek között, az akadémia égisze alól kikerülve működik tovább, Nyelvtudományi Kutatóközpont néven. Ennek része a Történeti Nyelvészeti és Uralisztikai Intézet, ezen belül működik az Uralisztikai kutatócsoport, vezetője Sipos Mária tudományos főmunkatárs, főállású tagjai Oszkó Beatrix és Várnai Zsuzsa tudományos munkatársak. A kutatócsoport félállású tudományos tanácsadója Csepregi Márta, a Schmidt Éva-archívum projektjében dolgozik szintén félállásban Ruttkay-Miklós Eszter (ugyanebben a projektben dolgozik Schön Zsófia is). Rajtuk kívül több olyan munkatársa van az intézetnek, akik a finnugor nyelvek kutatói, és rendszeresen publikálnak az uralisztika területén. A történeti és összehasonlító mondattani kutatócsoportban dolgozik Asztalos Erika, Ekaterina Georgieva, Mus Nikolett és Szabó Ditta (utóbbi kettő főállásban), a Fonológiai és morfológiai kutatócsoportban Fejes László, a Magyar nyelvtörténeti kutatócsoport vezetője Gugán Katalin, emeritus kutatóprofesszor Bakró-Nagy Marianne és É. Kiss Katalin.

Uralisztikai kutatásokat más intézményekben is folytatnak. Az ELTE Alkalmazott Nyelvészeti és Fonetikai Tanszékének vezetője a Sajnovics-kutató C. Vladár Zsuzsa; a Folklore Tanszék emeritus professzora Voigt Vilmos. A Nyíregyházi Egyetemen tanít Kissné Rusvai Julianna, az Eszterházy Károly Katolikus Egyetemen Takács Judit. Ruttkay-Miklós Eszter osztjakológus korábban a zirci Reguly Múzeum igazgatója volt, jelenleg a Néprajztudományi Intézet munkatársa, akárcsak Tamás Ildikó lappológus, Dyekiss Virág szamojéd-kutató és Gulyás Zoltán Reguly-kutató. Kerezsi Ágnes, Mácsai Boglárka és Paréj Gabriella a Néprajzi Múzeumban dolgozik. A Táncművészeti Egyetem tanára Sirató Ildikó és Egey Emese. 2022-ben habilitált finn kultúrdiplomáciai témából Richly Gábor, a Magyar Művészeti Akadémia főtitkára. Rendszeresen publikál finnugor témából Antal Gergely, Bába Laura, Duray Zsuzsa, Horváth Laura, Korencsi Krisztina, A. Molnár Ferenc, Németh Szilvia, Pachné Heltai Borbála, Panka Erzsébet, Simoncsics Péter, Tánczos Orsolya, Timár Bogáta, Vándor Anna, Vigh József.

Több olyan finnugrisztikából fokozatot szerzett kolléga van, aki külföldi egyetemeken dolgozik oktatóként/kutatóként, lektorként, pl. Dolovai Dorottya (Szentpétervár), Domokos Johanna (Bielefeld), Janurik Boglárka (Hamburg), Kovács Magdolna (Helsinki), Molnár Judit (Göttingen), Németh Zoltán (Izsevszk), Schön Zsófia (München), Sziráki Zsófia (Asztana), Tillinger Gábor

(Uppsala), Varga Judit (Turku), Vecsernyés Ildikó (Helsinki). A hamburgi egyetem professzora Wagner-Nagy Beáta.

Szakterületünknek jelenleg egy akadémikusa van, Honti László. Az országban két aktív korú (Maticsák Sándor, Nagy Zoltán) és hat emeritus professzor dolgozik (Bakró-Nagy Marianne, Csúcs Sándor, Havas Ferenc, Honti László, Keresztes László, Pusztay János). Akadémiai doktor Csepregi Márta is. Rajtuk kívül a tudományterületnek hét habilitált egyetemi docense van: Bereczki András történész, Farkas Judit, Sipőcz Katalin, Szeverényi Sándor nyelvész, Klima László régész-őstörténész, valamint Domokos Johanna és az észti Anne Tamm (előbbi a Károli Gáspár Református Egyetem Művészettudományi és Szabaddolgozati Intézet Színháztudományi Tanszékén dolgozik, utóbbi ugyanezen intézmény Néderlandisztika Tanszékén). Van három finn, ill. egy-egy észti, mari és udmurt lektor. A főállású aktív kollégák átlagéletkora közel 50 év. Örömteli viszont, hogy sok fiatal dolgozik különféle projekteken; a finnugrisztikai végzettségű szakemberek a nyelvtudomány más területein is megállják a helyüket (ez elsősorban a Nyelvtudományi Kutatóközpont munkatársaira vonatkozik).

Az ezredforduló óta hunyt el a magyar (származású) tudósok közül Hajdú Péter (1923–2002), Vértes Edit (1919–2002), Schmidt Éva (1948–2002), Rédei Károly (1932–2008), Décsy Gyula (1925–2008), Sinor Dénes (1916–2011), Dugánty Mária (1948–2011), Bereczki Gábor (1928–2012), Futaky István (1926–2013), Nyírkos István (1933–2013), Vászolyi Erik (1933–2013), Domokos Péter (1936–2014), Dobó Attila (1955–2016), Gulya János (1933–2017), B. Székely Gábor (1954–2019), Fodor István (1943–2021), G. Bogár Edit (1963–2022), Nagy Emília (1955–2022), Fancsaly Éva (1954–2023).

2. Oktatás

A finnugrisztika oktatása sokáig csak a magyar szak keretében folyt. A képzésben mérföldkőnek számított, hogy 1963-ban elindulhatott – harmadik („C” **szakként**) a hároméves finnugor képzés az ELTE-n és Debrecenben, majd rá egy évre Szegeden is. Ennek felvételét csak a legkiválóbb hallgatóknak engedélyezték, ebből adódóan évfolyamonként csak néhány hallgató kerülhetett be erre a képzésre. Budapesten Jászó Anna, Kiss Jenő, Lőrincz Jenő, majd Boda Mária, Csúcs Sándor, Honti László, Korenchy Éva, Szij Enikő, Utasi Zita, Zaicz Gábor, Debrecenben Keresztes László, Kiss Antal, A. Molnár Ferenc voltak az első fecskék.

A következő jelentős lépés a finnugor és a finn **B-szak** elindítása volt. Erre Budapesten 1982-ben, Debrecenben 1990-ben, a VII. Nemzetközi Finnugor Kongresszus megrendezése után került sor. Szegeden szintén a 90-es évek elején tértek át erre az oktatási formára. A B-szak, majd a kétezres évek elején a pár évig tartó „A” **szakos képzés** robbanásszerűen megnövelte a hallgatói létszámot.

A finn szak népszerűségét növelte, hogy ez idő tájt már könnyebb volt a külföldi utak megszervezése, több ösztöndíjas utazhatott Finnországba részképzésre, s megindult a hallgatók és vendégtanárok cseréje is. A képzés sokoldalúbb, s ezáltal hatékonyabb is lett. A fővárosban az észti szakos képzés 1994-ben kezdődött észti program néven, mely 1999-ben vált hivatalosan is B-szakká. Mivel az észti program felépítése gyakorlatilag megegyezett a finn szakéval, ezért később a programon elvégzett szemesztereket is szakos tanulmányoknak fogadták el. Debrecen és Szombathely 1992-ben kapott észti lektort.

Ez a kitűnő rendszer 2006-ig, a **kétciklusú képzés**, a bolognai folyamat bevezetéséig élt. Az új, egyszakos képzési rendszer hátrányosan érintette a kisebb szakokat, ekkortájt szűnt meg például a latin diszciplináris szak, s kezdtek el halódni más nyelvzakok is. A finn, észti és finnugor stúdiumok még náluk is rosszabb helyzetbe kerültek, mert a minisztérium egy tollvonással megszüntette ezeket az alapszakokat, s csak ún. 50 kredités specializációk keretében indulhattak a képzések.

A három nagy egyetemnek 2009-ben sikerült akkreditálni a **finnugrisztika mesterszakot**. Ennek a létszáma 2009 óta a következőképpen alakult (forrás: felvi.hu):

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	össz
Debrecen	7	6	5	5	4	11	11	3	3	3	2	0	2	3	65
ELTE	9	5	8	5	5	10	6	1	6	0	0	3	3	3	64
Szeged	4	3	2	5	1	1	0	2	0	2	0	1	0	3	24
összesen	20	14	15	15	10	22	17	6	9	5	2	4	5	9	153

Ezek az egyetemeken viszonylag jól működik az 50 kredités specializáció (ingadozó hallgatói létszámmal, Debrecenben például a 2010-es évek elején 20 fő körüli volt évente a jelentkezők száma, a mélypont a pár évvel ezelőtti két fő volt). Nagyon fontos, hogy a finnugor tanszékek továbbra is részt vesznek a magyar szakos tanár- és diszciplináris képzésben. Általában három tantárgy oktatása jut (vagy korábban jutott) ezekre a tanszékekre: (1) Bevezetés a finnugrisztikába/Finnugrisztika/A magyar nyelv eredete; (2) Finnugor szeminárium/Finnugor népek és nyelvek; (3) Finn nyelv/rokon nyelv.

A többi egyetem mára megszűnt finnugor tanszékein önálló szakos képzés nem vagy csak rövid ideig folyt, ők javarészt a magyar szakos képzés keretein belül tartottak finnugor stúdiumokat.

A Pázmány Péter Katolikus Egyetemen 1995-ben indult a négyéves B-szakos képzés, 2000 és 2006 között ez egy – megfelelő előtanulmányokat teljesítőknél felvehető – finn specializációval egészült ki. A mesterszakos képzés már nem futhatott fel, hiszen az egyetem vezetése 2012-ben megszüntette a finnugor szakot. Az itteni kredités/tanegységés képzésben összesen négy hallgató szerzett

finnugor szakos diplomát, egy mesterszakosként végzett, öten abszolutóriumot szereztek, a specializációt hárman végezték el.

Pécsett önálló finnugor szakos képzés nem folyt, a tanszék (majd később az uralisztikai szeminárium) a magyar szakos képzésben vállalt tevékeny szerepet. 1993-ban finnugor specializációt indítottak.

Szombathelyen a főiskolai lét ellenére 1998 és 2009 között ötéves egyetemi szakként működött a finnugrisztika, az érdeklődő hallgatók eleve erre a szakra jelentkeztek.

Sajnos, a tendencia egyértelmű: a hallgatók száma vészesen csökken. Ez nyilvánvalóan nemcsak a finnugor szakot sújtja, hanem az ország szinte összes kis szakja a túlélésért küzd. Sőt, a létszámcsökkenés az egykor nagy létszámú magyar szakot is elérte (forrás: felvi.hu):

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	össz
BA-képzés															
ELTE	220	223	216	172	123	153	120	121	119	100	110	91	87	84	1939
Szeged	98	92	68	50	25	20	20	20	20	20	16	22	16	12	499
Debrecen	55	51	57	37	24	25	14	14	7	3	9	8	6	13	323
MA-képzés															
ELTE	39	29	17	10	9	11	12	13	7	5	6	9	2	7	176
Szeged	14	17	8	10	9	10	8	5	6	1	3	5	8	6	110
Debrecen	17	15	8	11	8	10	6	8	4	5	2	0	0	0	94
Tanárképzés															
ELTE	36	53	42	44	90	94	137	142	152	169	142	89	109	114	1413
Szeged	21	21	25	25	31	37	51	61	54	53	42	28	37	41	527
Debrecen	6	3	0	7	24	37	45	54	62	55	49	42	31	29	444

Az adatokból kiolvasható, hogy a finnugor szak alapvető merítési bázisául szolgáló diszciplináris magyar alapképzés létszáma csökken. És az is látszik, hogy a mesterszakok már nem népszerűek. A tanárszak létszáma is drámaian csökken, ráadásul, mivel a tanárképzés zárt, nem lehet harmadik szakot felvenni, így innen sem tudunk hallgatókat nyerni. Sajnos, a minisztérium többszöri próbálkozásunk ellenére sem engedélyezte a finn tanárszak bevezetését, holott a magyar-, angol-, német–finn képzés a munkaerőpiacon is keresett szakpár lenne. Ez azért is érthetetlen, mert az országban ugyanakkor működik bolgár, norvég, portugál, japán stb. tanárképzés.

A képzési piramis a doktori iskolával lett teljes, a megújított **nyelvészeti doktori iskola** keretében jelenleg a három nagy egyetemen működik finnugor alprogram.

Az ELTE-n 1997-ben jött létre az Uralisztikai Doktori Iskola Domokos Péter vezetésével. Ennek jelenleg két alprogramja van, a Nyelvtudományi Doktori Iskola keretében működő Uráli nyelvészet és nyelvek alprogram és az Irodalomtudományi Doktori Iskolán belül az Uráli népek folklórja és irodalma alprogram. Előbbit Havas Ferenc, utóbbit Bereczki András irányítja. Nyelvészettől doktoráltak: Várnai Zsuzsa (2005), Sipos Mária (2005), Simon Valéria (2005), Fejes László (2006), Salánki Zsuzsa (2008), Duray Zsuzsanna (2009), F. Gulyás Nikolett (2017), Asztalos Erika (2018), Panka Erzsébet (2020), Németh Szilvia (2022). Irodalomból/folklórból doktoráltak: Bui Viet Hoa (2002), Egey Emese (2003), Tamás Ildikó (2004), Ivasivka Sarolta (2006), Szlukovényi Beáta (2007), Rezessy Anna (2010), Ignatyeva Olga (2011), Rogyionova Jelena (2011), Bába Laura (2012), Kovař Michal (2014), Dyekiss Virág (2015), Raitsits Tivadar (2017). A nyelvészeti alprogramnak jelenleg egy (külföldi) hallgatója van. A két alprogramban a közeljövőben négy-négy hallgató fog doktorálni. – Az ELTE-n habilitált Havas Ferenc (2002), Csepregi Márta (2004), Domokos Johanna (2011), Klima László (2014), Anne Tamm (2015), Bereczki András (2017), Richly Gábor (2022).

A szegedi Nyelvtudományi Doktori Iskola Uráli Nyelvészeti alprogramja 1993 óta működik (2001-ig önálló programként), jelenlegi vezetője Bakró-Nagy Marianne, 2023. július 1-től Sipócz Katalin. Az alprogramban eddig PhD-fokozatot szerzett: Wagner-Nagy Beáta (2000), Molnár Judit (2000), Sipócz Katalin (2000), Körtvély Erika (2003), Kozmács István (2004), Szeverényi Sándor (2008), Gugán Katalin (2013), Bíró Bernadett (2015), Mus Nikolett (2015), Janurik Boglárka (2018), Ekaterina Georgieva (2018), Horváth Csilla (2021), Németh Zoltán (2022) és Kubitsch Rebeka (2023). Az alprogramnak jelenleg két hallgatója van, Marina Romanova és Jekatyerina Szuncova. Szegeden, de nem a Nyelvtudományi Doktori Iskolában szerzett fokozatot Domokos Johanna. – Az első finnugor habilitációk Szegeden történtek: Keresztes László (1995), Pusztay János (1997), Bakró-Nagy Marianne (1999).

Debrecenben 2002 óta működik a Nyelvtudományi Doktori Iskola finnugrisztika alprogramja. Első vezetője Keresztes László volt (2009-ig), a jelenlegi Maticsák Sándor. Az iskolában eddig PhD-fokozatot szerzett: Máté József (2004), Kissné Rusvai Julianna (2006), Bogár Edit (2009), Kelemen Ivett (2013), Peneva Dennica (2014) és Tóth Anikó Nikolett (2017). Jelenleg három hallgató (Juhos Meri, Szalóczy Bettina, Kormos Erik) tanul a doktori iskolában. – Debrecenben habilitált Maticsák Sándor (2003), B. Székely Gábor (2010), Sipócz Katalin (2018), Szeverényi Sándor (2021).

Pécsett habilitált Farkas Judit (2017) és Nagy Zoltán (2012).

3. Van-e megoldás?

Ebből a helyzetből nehéz megtalálni a kiutat. Ebben a struktúrában a bölcsészkarok hallgatói létszáma nem fog számottevően növekedni, a mesterszakok egy része elsorvad. A finnugor alap- és mesterképzés hallgatóinak egyre nagyobb hányada kerül ki a nem magyar és/vagy nem idegen nyelv szakosok köréből, de rájuk a doktori iskolában nehéz építeni. Azt lehet mondani, hogy nagyjából 3-5 évvel ezelőtt elértük az (eddig) mélypontot. Sajnos, az elmúlt években, a világjárvány által is nehezített körülmények között nem sikerült hozni azt a létszámemelkedést, amelyben többen bíztak.

A finn lektorok bérét korábban a minisztérium külön keretből fedezte, ez néhány évvel ezelőtt megszűnt, a lektori státus fenntartását az egyetemekre hárították. A három egyetemen a finn lektor bérének megállapítása és kifizetése az EDUFI és az egyetemek között megkötött szerződés alapján történik. Ez további bizonytalanságot okoz, a csökkenő hallgatói létszám mellett az egyetemek nem fognak drága lektori állásokat fenntartani, emiatt (is) folyamatosan küzdeni kell a lektori helyek megtartásáért. Az ELTE BTK Finnugor Tanszéke 2018-tól kezdve Észk Oktatási Központként is tevékenykedik az Észk Köztársaság Oktatási és Ifjúsági Hivatala és az ELTE BTK együttműködési megállapodása alapján. Az észk lektor tehát Észtországból is kap anyagi támogatást. Szegeden az udmurt lektori hely immár félállásnak számít. Minden évben napirendre kerül a bölcsészkaron dolgozó lektorok számának csökkentése.

Alapvetően egy feladatuk van a tanszéknek: pénzt kell hozniuk. Ez kétféle módon történhet: elsősorban a hallgatói létszám növelésével (ez elsősorban külsős hallgatók bevonását jelenti), másodsorban pályázati pénzek elnyerésével. Ezzel két probléma van: a hazai pályázati lehetőségek csökkennek, a külföldi pályázatoknál pedig általános eljárás, hogy rezsiköltséget nem számolhatnak fel az egyetemek. A cél az lehet, hogy interdiszciplináris jellegű, együttműködéses pályázatokra törekedjünk, de ezek elnyerése sem egyszerű.

Kérdés, hogy az a diszciplináris rendszer, amelyben a képzések működnek, megfelelő-e. Sajnos ezen nagyon nehéz változtatni. A minisztérium többszöri kísérlet ellenére sem volt hajlandó a finn tanárszak akkreditálására. Rész megoldást jelenthetne az új, több tanszék együttműködésével létrejött gyűjtőszakokhoz (elsősorban a fordító- és tolmácképzéshez) való csatlakozás, de ez sem hoz annyi hallgatót, amely a voluntarista felsőoktatáspolitikában nyereségessé (vagy legalábbis kevésbé veszteségessé) tenné a finnugor tanszékek működését.

Azt lehet mondani, hogy mindegyik tanszék dolgozik azon, hogy vonzóbbá tegye magát – a nemzetközi Erasmus-képzésektől a középiskolás roadshow-kig –, de ez csak ideig-óráig jelent hallgatói többletet, és nem ott, ahol a legnagyobb szükség lenne rá: hiába tanítunk rengeteg embert, a kurzusainkra jönnek, de a

képzéseinkre nem. A túlélést egyelőre más szakokon – elsősorban a magyar szakos képzésben – történő óravállalás jelenti.

Végezetül pedig meg kell említeni, hogy a finnugor nyelvrokonság a 2020-as NAT-ból lényegében kikerült, és az egyetemi kurzusoknak a magyar tanárszakon ehhez igazodni kellett. Szegeden például a korábbi *A magyar nyelv finnugor rokonsága* című kurzus 2023 szeptemberétől *A magyar nyelv rokonsága* néven fut.

Bármennyire is negatív kép rajzolódik a fenti sorok alapján, a finnugrisztika „nagy túlélő”, voltak könnyebb és nehezebb időszakok is az elmúlt 250 évben. Ezt bizonyítja, hogy a 2023. évi Finnugor Szemináriumon is közel negyvenen vettek részt. Nekik, nekünk kell együtt gondolkodnunk és megoldást keresnünk arra, hogyan legyen még legalább 250 évünk...

Maticsák Sándor – Szeverényi Sándor

*

Anyanyelv és demográfia⁴ ***- A megmaradás esélyei -***

Az oroszországi uráli népek demográfiai helyzete

A korábbi népszámlálási adatok alapján azt láthattuk, hogy egyes északi nyelvrokonaink kivételével a lélekszám ilyen-olyan mértékben, de mindenütt folyamatosan csökken. Az obi-ugor és a szamojéd népek körében korábban (1989–2002 között) megfigyelhető létszámnövekedés az ún. északi kedvezmények hatásával volt magyarázható.

Kedvezőtlen körülmény, hogy valamennyi tituláris uráli nép – különböző mértékben ugyan, de – kisebbségben él a róla elnevezett területen. Az oroszországi uráli népek nagyobb része falun él. (Ez a megállapítás nem érvényes az orosz lakosságra. Talán ezért sincs Oroszországnak népességmegtartó falupolitikája.) A városba költöző őslakosság a városi népességnek csak kis hányadát teszi ki, ami eleve a többségi nyelv használatára kényszeríti őket, s alkalmuk nem lévén anyanyelvük alkalmazására, egyre inkább feladják azt.

⁴ Az oroszországi népszámlálásra 2021. október-novemberben került sor. Ezen alapult Pusztay János előadása a szegedi Finnugor Szemináriumon 2023. június 2-án. *A szerk.*